

АНОТАЦІЯ

Зінакова О.І. Камерно-ансамблева творчість одеських композиторів в контексті музичної культури ХХ-ХХІ століть —
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проекту на здобуття творчого ступеня доктора мистецтв за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» (галузь знань 02 «Культура і мистецтво»). — Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Міністерство культури та інформаційної політики України, Одеса, 2024.

Творчий мистецький проект «Камерно-ансамблева творчість одеських композиторів в контексті музичної культури ХХ-ХХІ століть» присвячений науковому дослідженню та концертному виконанню камерних інструментально-ансамблевих творів одеських авторів.

Творчість одеських митців досліджується в контексті провідних культурно-естетичних та художньо-стильових напрямів ХХ - ХХІ століть, які спричинили суттєвий вплив на зрушення в камерно-інструментальній сфері. А відтак, до виконавської складової проекту залучені твори композиторів різних національно-інструментальних шкіл ХХ століття.

Концертно-репертуарний вибір виконавських програм обумовив потребу в поглибленому вивченні різних стильових напрямів ХХ століття (імпресіонізму, неокласицизму, експресіонізму) для визначення семантичних, жанрових, художніх чинників, котрі вплинули на подальший розвиток інструментально-ансамблевої творчості.

Актуальність теми творчого мистецького проекту. В умовах сьогодення можна спостерігати підвищену увагу до камерно-ансамблевої творчості, як в композиторській, так і в виконавській сфері, що обумовлено розширенням традиційної системи камерно-ансамблевих жанрів (появою нових «жанрових мікстів») та збагаченням художньо-виразової сфери інструментального ансамблю за рахунок введення новітніх (іноді унікальних) засобів звукоутворення. З'являються твори, що знаходяться на перетині

оркестрально-ансамблевих (виконання камерно-ансамблевих творів камерним оркестром), інструментально-ансамблевих (залучення диригента до ансамблевого виконання) та вокально-інструментально-ансамблевих (введення вокального голосу до ансамблевих складів) жанрових ознак.

В авангарді цих прямувань знаходиться одеська композиторська школа, що від часів свого формування і до сьогодні відрізняється особливим баченням неповторно-об'ємних семантичних та художніх можливостей камерного ансамблю, створюючи унікальні опуси для кількісно та тембрально різноманітних ансамблевих складів.

Новітні просторово-акустичні та виконавські умови існування камерних жанрів, нові музичні сюжети та ексклюзивні художньо-інструментальні образи суттєво вплинули на виконавську сферу, потребуючи поглибленого осмислення ідейної драматургії твору та відтворення авторського задуму й, водночас, досконалого виконавського опанування звуковою матерією, інколи насиченою несподіваними художньо-артикуляційними засобами та функціонально-рольовими завданнями, зокрема, проведення декількох ансамблевих партій одним виконавцем - вокальної/вербальної/інструментальної.

Предметом творчого мистецького проекту обрано концертне виконання та музикознавче вивчення камерних інструментально-ансамблевих творів митців одеської композиторської школи у всьому розмаїтті жанрових та стильових авторських інтенцій.

Матеріалом дослідження/виконання стали твори: Б. Мартіну (Мадригал-соната для флейти, скрипки та фортепіано; Квартет для гобою, скрипки, віолончелі та фортепіано; Соната для флейти, скрипки та фортепіано), М. Равеля (Соната для скрипки та фортепіано G-dur; Тріо для фортепіано, скрипки та віолончелі), В. Золотарьова (Тріо для скрипки, альту та фортепіано). Ю. Гомельської (Квінтет для двох скрипок, альту, віолончелі та фортепіано; фортепіанний дует «До сонця. Весняний ритуал»), О. Красотова (Соната для кларнету та фортепіано), Я. Фрейдліна (Тріо №2 для

скрипки, віолончелі та фортепіано; «Соната у трьох листах» для скрипки та фортепіано), С. Орфєєва (Соната для скрипки та фортепіано), В. Барвінського («Варіації на власну тему» секстет для фортепіано, двох скрипок, альту, віолончелі, контрабасу), Х. Туріни (Квінтет для двох скрипок, альту, віолончелі та фортепіано).

Наукова новизна творчого мистецького проекту полягає в комплексному (виконавському та музикознавчому) аналізі камерного інструментально-ансамблевого спадку одеських композиторів в контексті художньо-стильових прямувань музичного мистецтва ХХ століття.

Вперше предметом спеціальної виконавської та музикознавчої уваги стали: камерний спадок В. Золотарьова, представлений у концертному виконанні та науковому обґрунтуванні в інструментальній варіативності авторських версій; проаналізовано та узагальнено камерно-інструментальну творчість Я. Фрейдліна; здійснено порівняльний виконавський аналіз сонатних опусів Я. Фрейдліна та О. Томльонової; досліджено та презентовано в концертах мистецького проекту різні (за тембрально-інструментальним складом та кількістю виконавців) авторські версії твору «До сонця. Весняний ритуал» Ю. Гомельської, написаних авторкою в різних жанрах (фортепіанного квінтету та фортепіанного дуету) ; досліджено прояви *бі-інструментальності* в творах К. Цепколенко та Ю. Гомельської.

Вперше на Концертній сцені ОНМА імені А.В. Нежданової в межах творчого мистецького проекту презентовані твори: В. Барвінський, Варіації на власну тему для фортепіанного секстету в авторській інструментальній версії (фортепіано, двох скрипок, альту, віолончелі, контрабаса/віолончелі); Х. Туріна, Фортепіанний квінтет; Ю. Гомельська, Фортепіанний квінтет; Б. Мартіну, Квартет для гобою, скрипки, віолончелі та фортепіано; Б. Мартіну, Мадригал-соната для флейти, скрипки та фортепіано.

В межах творчого мистецького проекту відбулося 10 концертів:

- «Мистецтво – це завжди особистість...» (03. 02. 2021);
- «Всесвіт камерної музики» (25. 05. 2021);

- «Магія барв та світла» (19. 06. 2021);
- «Одеська композиторська школа: діалог поколінь» (29. 06. 2022);
- «Одеські вітражі» (28. 09. 2022);
- «Музична Україна» (21. 12. 2022);
- «Вчитель – учень: одеські традиції» (29. 03. 2023);
- «Мелодії Всесвіту» (30. 09. 2023)р
- «Парад квітетів: від класики до сучасності» (19.11. 2020)

За темою творчого мистецького проекту опубліковано 2 статті у фахових наукових збірках України.

У Розділі 1. **«Вплив художньо-стильових прямувань музичного мистецтва ХХ століття на розвиток камерно-ансамблевої сфери»** відбувається поглиблене вивчення різних стильових напрямів ХХ століття - імпресіонізму, неокласицизму, експресіонізму - для визначення семантичних, жанрових, художніх чинників, що суттєво вплинули на подальший розвиток інструментально-ансамблевої культури. Проаналізовано творчість провідних композиторів відомих західноєвропейських шкіл, котра відображала провідні стилістичні (зокрема, М. Равеля, Б. Мартіну, Х. Туріни) тенденції.

Розділ 2 **«Камерна інструментально-ансамблева творчість українських композиторів»** присвячений дослідженню генетичних чинників української інструментальної пісенності; досліджується творча спадщина М. Лисенка в камерно-інструментальній сфері. Визначаються провідні стильові напрями в творчості представників української композиторської школи I половини ХХ століття - В. Барвинського, Л. Ревуцького, В. Косенка, Б. Лятошинського, М. Тіца, М. Коляди, М. Скорульського, Д. Клебанова, О. Зноско-Боровського, С. Людкевича; окреслюється стирання на класичні традиції або прямування до новітніх (імпресіоністських, символістських) тенденцій.

У Розділі 3. **«Одеська композиторська школа: грані камерності»** вивчаються етапи становлення одеської композиторської школи та

визначаються провідні авторські жанрово-стильові прямування; аналізуються семантичні засади камерної інструментально-ансамблевої творчості; досліджується творчість видатних одеських митців та їх внесок в камерно-інструментальну жанрову сферу: В. Золотарьова, О. Красотова, Я. Фрейдліна, О. Томльонової, Ю Гомельської.

У Висновках зазначається актуальність творчого мистецького проекту в умовах сьогодення, коли камерно-інструментальна сфера отримує новий імпульс для розвитку, завдяки появі жанрових типів і форм, насичених новітніми художніми образами та драматургічними сюжетами; композиторське мислення стирає традиційні межі камерної творчості та розширює саме тлумачення поняття камерності. Під впливом історичних подій ми наново, з культурно-естетичних позицій XXI століття, оцінюємо творчий спадок українських композиторів і, зокрема, внесок одеських авторів в самобутню музичну культуру України. Такий підхід дозволяє не тільки комплексно презентувати національні музичні здобутки, але й відшукувати певні «білі плями» в музичних літописах попередників.

Одеська композиторська школа налічує декілька поколінь митців, які в різній мірі зверталися до камерно-ансамблевих жанрів, проте кожен з них відзначився своїм особливим авторським підходом до смислових та художніх засад камерності.

ABSTRACT

Zinakova O.I. Chamber-ensemble works of Odessa composers in the context of musical culture of the XX-XXI centuries — Qualifying scientific work on manuscript rights.

Scientific substantiation of a creative art project for obtaining a creative degree of Doctor of Arts in specialty 025 "Musical art" (field of knowledge 02 "Culture and art"). — Odesa National Academy of Music named after A. V. Nezhdanova, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, Odesa, 2024.

The creative art project "Chamber-ensemble work of Odessa composers in the context of musical culture of the 20th-21st centuries" is devoted to scientific research and concert performance of chamber instrumental-ensemble works of Odessa authors.

The creativity of Odessa artists is studied in the context of the leading cultural-aesthetic and artistic-stylistic trends of the 20th - 21st centuries, which had a significant impact on the changes in the chamber-instrumental sphere. Therefore, the works of composers of various national-instrumental schools of the 20th century are involved in the performance component of the project.

The concert-repertoire selection of performance programs determined the need for an in-depth study of various stylistic trends of the 20th century (impressionism, neoclassicism, expressionism) in order to determine the semantic, genre, and artistic factors that influenced the further development of instrumental and ensemble creativity.

The relevance of the topic of the creative art project. In today's conditions, it is possible to observe an increased attention to chamber-ensemble creativity, both in the compositional and performing spheres, which is due to the expansion of the traditional system of chamber-ensemble genres (the appearance of new "genre mixes") and the enrichment of the artistic and expressive sphere of the instrumental ensemble due to introduction of the latest (sometimes unique) means of sound creation. There are works that are at the intersection of orchestral-ensemble (performance of chamber-ensemble pieces by a chamber orchestra), instrumental-

ensemble (involving a conductor in ensemble performance) and vocal-instrumental-ensemble (introduction of vocal voice to ensemble compositions) genre features.

At the forefront of these trends is the Odesa school of composers, which from the time of its formation until today has been distinguished by a special vision of the unique and voluminous semantic and artistic possibilities of the chamber ensemble, creating unique opuses for quantitatively and timbrally diverse ensemble compositions.

The latest spatial-acoustic and performance conditions of the existence of chamber genres, new musical plots and exclusive artistic-instrumental images significantly influenced the performance sphere, requiring an in-depth understanding of the dramaturgy of the work and the reproduction of the author's idea and, at the same time, a perfect performing mastery of the sound material, sometimes saturated with unexpected artistic - articulation means and functional role tasks, in particular, conducting several ensemble parts by one performer - vocal/verbal/instrumental.

The subject of the creative art project is concert performance and musicological study of chamber instrumental ensemble works by artists of the Odessa school of composers in all the variety of genre and stylistic authorial intentions.

The material for research/performance is the works of the following composers: B. Martinů (Madrigal Sonata for flute, violin and piano; Quartet for oboe, violin, cello and piano; Sonata for flute, violin and piano), M. Ravel (Sonata for violin and piano G-dur; Trio for piano, violin and cello), V. Zolotaryov (Trio for violin, viola and piano). Yu. Gomelska (Quintet for two violins, viola, cello and piano; piano duet "To the sun. Spring ritual"), O. Krasotov (Sonata for clarinet and piano), Ya. Freidlin (Trio No. 2 for violin, cello and piano; "Sonata in three letters" for violin and piano), S. Orfeev (Sonata for violin and piano), V. Barvinsky ("Variations on a theme" sextet for piano, two violins, viola, cello, double bass), J. Turina (Quintet for two violins, viola, cello and piano).

The scientific novelty of the creative art project consists in a comprehensive (performative and musicological) analysis of the chamber instrumental-ensemble legacy of Odessa composers in the context of the artistic and stylistic directions of musical art of the 20th century.

For the first time, the subject of special performing and musicological attention became the chamber heritage of V. Zolotaryov, presented in concert performance and scientific justification in the instrumental variability of the author's versions; the chamber-instrumental creativity of Ya. Freidlin is analyzed and summarized; a comparative performance analysis of the sonata opuses of Ya. Freidlin and O. Tomlyonova was carried out; different (by timbral-instrumental composition and number of performers) author's versions of the work "To the Sun. Spring Ritual" by Yu. Gomelska, written by the author in different genres (piano quintet and piano duet); manifestations of bi-instrumentality in the works of K. Tsepkolenko and Yu. Gomelska were investigated.

For the first time on the ONMA A.V. Nezhdanova's Concert Stage the creative art project was presented works: V. Barvinskyi - Variations on own theme for piano sextet in author's instrumental version (piano, two violins, viola, cello, double bass/cello); J. Turina - Piano Quintet; Yu. Gomelska - Piano Quintet; B. Martinů - Quartet for oboe, violin, cello and piano; B. Martinů - Madrigal sonata for flute, violin and piano.

10 concerts were held as part of the creative art project:

- "Art is always a personality..." (February 3, 2021);
- "The universe of chamber music" (25. 05. 2021);
- "Magic of colors and light" (June 19, 2021);
- "Odesa School of Composers: Dialogue of Generations" (June 29, 2022);
- "Odesa Stained Glass" (September 28, 2022);
- "Musical Ukraine" (December 21, 2022);
- "Teacher - student: Odessa traditions" (March 29, 2023);
- "Melody of the Universe" (September 30, 2023).
- "Parade of Quartets: From Classics to Modernity" (November 19, 2020)

On the topic of the creative art project, 2 articles were published in specialized scientific collections of Ukraine.

Chapter 1. **"The influence of artistic and stylistic directions of musical art of the 20th century on the development of the chamber-ensemble sphere"**

Here, an in-depth study of various stylistic directions of the 20th century - impressionism, neoclassicism, expressionism - is carried out in order to determine the semantic, genre, and artistic factors that significantly influenced the subsequent development of instrumental and ensemble culture. The work of leading composers of well-known Western European schools was analyzed, which reflected the leading stylistic trends (in particular, M. Ravel, B. Martinů, J. Turina).

Chapter 2. **"Chamber instrumental and ensemble creativity of Ukrainian composers"** is dedicated to the study of genetic factors of Ukrainian instrumental songwriting; the creative heritage of M. Lysenko in the chamber-instrumental field is explored. The leading stylistic trends in the work of representatives of the Ukrainian school of composers of the first half of the 20th century are determined - V. Barvynsky, L. Revutsky, V. Kosenko, B. Lyatoshinsky, M. Tits, M. Kolyada, M. Skorulsky, D. Klebanov, O. Znosko - Borovsky, S. Lyudkevich; erasing classical traditions or moving towards the latest (impressionist, symbolist) trends is outlined.

Chapter 3. **"Odessa School of Composers: Faces of Chamberism"**. Here, the stages of the formation of the Odessa school of composers are studied and the leading authorial genre and stylistic directions are determined; the semantic foundations of chamber instrumental-ensemble creativity are analyzed; the work of prominent Odessa artists and their contribution to the chamber-instrumental genre sphere is explored: V. Zolotaryov, O. Krasotov, Ya. Freidlin, O. Tomlyonova, Yu Gomelska.

The Conclusions note the relevance of the creative art project in today's conditions, when the chamber-instrumental sphere receives a new impetus for development, thanks to the emergence of genre types and forms, saturated with the latest artistic images and dramatic plots; the composer's thinking erases the

traditional boundaries of chamber creativity and expands the very interpretation of the concept of chamber music. Under the influence of historical events, we anew, from the cultural and aesthetic standpoint of the 21st century, evaluate the creative heritage of Ukrainian composers and, in particular, the contribution of Odessa authors to the unique musical culture of Ukraine. This approach allows not only to comprehensively present national musical achievements, but also to find certain "white spots" in the musical annals of predecessors.

The Odesa School of Composers has several generations of artists who, to varying degrees, turned to chamber-ensemble genres, but each of them distinguished themselves with their own special author's approach to the semantic and artistic foundations of chamber music.

